

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

12-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Hadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> O'ZBEKISTONDA TA'LIM TIZIMIDAGI INNOVATSION ISLOHOTLARNING NATIJALARI.....	13-16
<i>Равшанов Махмуд</i> ЗАСЛУГИ АЛИШЕРА НАВОИ В ИЗУЧЕНИИ РАЗВИТИЙ ТЮРКСКИХ ЯЗЫКОВ	17-19
<i>Tursunov Bekzot Yandashevich</i> FARG'ONA VODIYSIDA HASHAR YO'LI BILAN QURILGAN GIDROINSHOOTLAR TARIXIDAN	20-24
<i>Jumaboyev Azizjon Sayfiddin o'g'li, Shenkar Michael</i> SHARQ MAMLAKATLARIDA MIRZO ULUG'BEK ILMIY MEROSINING O'RGANILISHI	25-30
<i>Esanova Nilufar</i> O'ZBEKISTON–ROSSIYA ENERGETIK ALOQALARI TARIXI:LUKOYL MISOLIDA	31-36
<i>Asadova Ra'no Baymanovna</i> OLIY TA'LIM VA ILMIY-TEXNIK HAMKORLIK: O'ZBEKISTON HINDISTON HAMKORLIGINING ILMIY SALOHİYATI VA ISTIQBOLLARI ...	37-40
<i>Aytmuratova Janilsin</i> FROM THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE IN KARAKALPAKSTAN	41-44
<i>Toreniyazov Jalgas Yerjanovich, Rzaeva Manzura Abatovna</i> JANUBIY OROL BO'YI SHAHARLARI TARIXI BO'YICHA MANBALAR (SHARQ MANBALARI).....	45-49
<i>Baqoyev Umidjon Shuhrat o'g'li</i> ABBOS I VA VALI MUHAMMADXON O'RTASIDAGI SIYOSIY ALOQALAR	50-55
<i>Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Qodirjonov Omadjon Tavakkaljon o'g'li</i> ANDIJON VILOYATI SUV XO'JALIGI BIRLASHMASI FAOLIYATI TARIXIDAN (1991-1996-YILLAR MISOLIDA).....	56-60
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> XOTIN-QIZLARNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI: TARIXIY JARAYON VA HOZIRGI TENDENSIYALAR	61-65
<i>Choriyeva Nargiza Ibotovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI KONSTITUTSIYASIDA TURIZM SOHASINING HUQUQIY ASOSLARI VA UNING ZAMONAVIY RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	66-69
<i>Fayzullayev Oybek</i> O'RTA OSIYO XONLIKLAR TARIXINI O'RGANISH (XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHIDAGI RUS MANBALARI ASOSIDA)	70-74
<i>Norboyev Ravshan Saydulla o'g'li</i> SHIMOLI-G'ARBIY BAQTRIYANING ELLINIZM DAVRI ARXEOLGIK YODGORLIKLARI TIPOLOGIYASI	75-79
<i>Rajabova Nazira Shaxobovna</i> O'ZBEK XALQ AFSONALARIDA AYOL OBRAZLARINING TASVIRLARI	80-84

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Gabbarov Sabit Nietali'evich

QO'Y VA ECHKILAR BOSH SONINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA
PROGNOZLASH VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
(QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI QO'NG'IROT TUMANI MISOLIDA) 85-89

Xolmurotov Fozil

XORAZM VILOYATIDA EKSPORT NATIJALARI VA REAL SEKTOR
RESURSLARI O'RTASIDAGI KO'P O'LCHOVLI BOG'LIQLIK 90-103

Raximov Faxriddin Shavkatovich

TA'LIM TASHKILOTLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING MARKETING
SAMARADORLIGIGA TA'SIRI 104-116

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xoliqov Yunus Ortiqovich

YANGI O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO MADANIYATNI
YUKSALTIRISH STRATEGIYASI 117-121

Farxodjonova Nodira Farxodjon qizi

JADIDLAR MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA
MA'NAVIY QADRIYATLARINING ROLI 122-128

Jumayeva Shaxlo Suyunovna

TALABALARDA INTELLEKTUAL MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI 129-133

Yazdonova Saxiba Kurbanovna, Sanaqulov Sardor Isaqulovich

SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI BOSHQARISH METODIKASI 134-138

Danabayev Xurshid Napasovich

SPORT TURLARI VA FALSAFIY-ESTETIKANING DIALEKTIK TAHLILI 139-142

Shokirov Tohirjon

CHOLG'U SOZLARINING YOSHLARNING MA'NAVIY YUKSALISHIDAGI
O'RNI VA AHAMIYATI (DUTOR VA RUBOB SOZLARI MISOLIDA) 143-148

Raxmatov Alisher Obidovich

YANGI O'ZBEKISTONDA SHAXS ZAMONAVIY IJTIMOYIY JARAYONLARGA
INTEGRATSIYALASHUVINING FALSAFIY TAHLILI 149-152

Abduraxmanova Nodiraxon Xusnutdinovna

HUQUQIY MADANIYAT VA DEMOKRATIYA:
IJTIMOIY FALSAFIY YONDASHUVLAR VA KONSEPSIYALAR 153-158

Axatova Dildora Axtamovna

IBN SINONING "RISOLAYI FIL-HUZN" ASARINING FALSAFIY TAHLILI 159-163

Toshboboyev Maksud Jalilovich

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA SUN'IY INTELLEKT VA IJTIMOYIY JARAYONLAR
DIALEKTIKASI 164-168

Abdiyev G'ayrat Ergashevich

YANGI O'ZBEKISTON SIYOSIY AMALIYOTIDA YOSHLARNING IJTIMOYIY-SIYOSIY
FAOLLIGINING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI 169-174

<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA O'ZBEK YOSHLARINING MA'NAVIY-AXLOQIY QARASHLARIDAGI O'ZGARISHLAR	175-179
<i>Sodirjonov Muhridin Mahamadaminovich</i> RAQAMLI JAMIYATDA INSON KAPITALI RIVOJLANISHI: NAZARIY VA AMALIY JIHATLAR.....	180-187
<i>Abduraxmonov Xasan Ibroximovich</i> YOSHLAR DUNYOQARASHIDA INNOVATSION TASHABBUSLARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	188-192
<i>Norbo'tayev Islombek Musurmonovich</i> POSTHAQIQAT SIYOSATI: ALTERNATIV AXBOROT OQIMLARI ORQALI DEZINFORMATSIYA	193-198
<i>Ergashev Alijon Boxodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYAT SHAROITIDA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASHNING TRANSFORMATSIYASI.....	199-203
<i>Elmuradova Surayyo Abdijalilovna</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA OTA-ONA VA BOLA MUNOSABATLARINING YANGI MODEL.....	204-207
<i>Bobamirzayev Abdulaziz</i> RAZIYY AD-DIN AS-SARAXSIY HAYOTI VA ASARLARI HAQIDA ILK MA'LUMOTLAR.....	208-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDAGI IJTIMOY O'ZGARISHLAR HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR	212-216
<i>Do'snazarov Mirjalol Esanboy o'g'li</i> AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA HAYOT VA O'LIM MUAMMOSINING FALSAFIY-AXLOQIY MEXANIZMLARI	217-221
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> FALSAFADA INSON QADRI TUSHUNCHASINING MAZMUN-MOHİYATI VA GENEZISI	222-226
<i>Muhammadiyev Bekzod O'ktamjon o'g'li</i> VIRTUAL MULOQOTDA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSIYASI VA UNING AXLOQIY JIHATLARI.....	227-231
<i>Kdirbaev Baxadir Berdaxovich</i> AXBOROT JAMIYATIDA MEDIA MADANIYATNING SOTSIOMADANIY TRANSFORMATSIYALARDAGI ROLI.....	232-237
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Orifboyev Abdulloh</i> O'ZBEK TILIDA "HALOL" VA "HAROM" LEKSEMALARINING ZAMONAVIY SEMANTIK, PRAGMATIK VA SOTSIOMADANIY TAHLILI.....	238-245

<i>Уринбаева Дилбар Базаровна</i> СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПЕСЕН УЗБЕКСКИХ И ТУРЕЦКИХ ПЕВЦОВ НА ОСНОВЕ КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКИ: НОВЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ	246-258
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СИНТАКСИЧЕСКИЙ СПОСОБ ВЫРАЖЕНИЯ ЗНАЧЕНИЯ СРАВНЕНИЯ И ЕГО ОСНОВНЫЕ СРЕДСТВА НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗОВ А.И. КУПРИНА	259-264
<i>Karimov Ulugbek Nusratovich</i> THE POETICS OF THE CHARACTERS' INNER WORLD IN "SPOOK COUNTRY"	265-269
<i>Sodiqova Baxtigul Ibodullayevna</i> POSTMODERN NARRATIVE TECHNIQUES IN JOHN FOWLES' WORKS: AN INTERTEXTUAL, LINGUISTIC, AND AESTHETIC APPROACH.....	270-275
<i>Tokimbetova Gulbahor Abatbayevna</i> QORAQALPOQ MUMTOZ SHOIRLAR LIRIKASINING JANRIY-TEMATIK XUSUSIYATLARI	276-279
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ PUBLITSISTIK MATNLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....	280-284
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING SEMANTIK SHAKLLANISHI VA UNING HISSIY TAJRIBADAGI IFODASI.....	285-290
<i>Bobojonov Dilshod Jumakul ugli</i> THE PRAGMATIC AND LINGUO-CULTURAL CLASSIFICATION OF NEWSPAPER HEADLINES.....	291-294
<i>Shamshetova Biybiayim Janibek qizi</i> LINGVISTIKA VA MADANIYATSHUNOSLIKDA ANTROPOSENTRIZM KONSEPSIYASI	295-302
<i>Xaitova Gulhayo Tovasharovna</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAKON VA ZAMON KATEGORIYASI DOIRASIDAGI YAQIN-UZOQ OPPOZITSIYASINING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	303-307
<i>Mardanova Mohira Davron qizi</i> THE ROLE OF "THE FINANCIER" IN WORLD LINGUISTICS	308-311
<i>Khalilova Shohista Muhammadi qizi</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF UTOPIAN AND ANTI-UTOPIAN MOTIFS IN ENGLISH AND UZBEK PROSE	312-315
<i>Davlatova Shahnoza Muhammadiyevna</i> SUD VA TERGOV MOTIVLARINING ADABIY FUNKSIYASI	316-319
<i>Rustamov Dilshodbek</i> NUTQIY MULOQOT TAVSIFI	320-323
<i>Musayev Akmaljon Ibrogimovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLAR VA TERMINOLOGIK TIZIMNING TALQINI	324-329
<i>Shamsuddinova Diyoraxon Yorqinbek qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK MEDIADISKURSINING LISONIY TAHLILI: TUZILISHI, XUSUSIYATLARI	330-333

<i>Numonova Mashxuraxon Qobiljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA "SUV/WATER" KONSEPTINING LISONIY MODELLASHUVI: NOMINATIV VA KOMMUNIKATIV MAYDONLARNING QIYOSIY TADQIQI	334-342
<i>Норкулова Шахло Абдугофур кизи</i> СТИЛИСТИЧЕСКАЯ ОКРАСКА ПРОЗВИЩ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА КОММУНИКАЦИЮ ...	343-345
<i>Tursunova Javhar Bakir qizi</i> O'ZBEK TILINI LINGVOKULTUROLOGIK YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH	346-350
<i>Xoshimova Mohigul Axmatovna</i> XIX-XX ASRLAR DOSTONCHILIGIDA ADABIY TA'SIR MASALASI	351-355
<i>Омонова Мадина Аслиддиновна</i> ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЛАКУНЫ УЗБЕКСКОЙ КУЛЬТУРЫ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: ПРОБЛЕМЫ НЕПЕРЕВОДИМЫХ КОНЦЕПТОВ	356-361
<i>Abdulkhakova Dilafruz Shamsiddinovna</i> PERSPECTIVES AND THEORETICAL APPROACHES TO FORMULAIC EXPRESSIONS	362-370
<i>Abduraimova Mahliyo Valijon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GAZ SANOAT TERMINLARINING SHAKLLANISH USULLARI.....	371-373
<i>Rajat Choudhary</i> LATIN: THE TIMELESS LANGUAGE OF MEDICINE	374-377
<i>Клеблеева Резеда Радионовна</i> МИФОПОЭТИКА КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ЛИТЕРАТУРНОГО ТВОРЧЕСТВА	378-381
<i>Irbutaeva Nigora, Ozodova Dilafruz, Xoliqova Sabina</i> RUS TILIDA SO'ZLASHMAYDIGAN TALABALAR UCHUN RUS TILI DARSLARIDA QO'SHIQ MATERIALLARIDAN FOYDALANISH	382-385
<i>Dilbarjonov Ismoiljon, Gavxaroy Isroiljon qizi</i> SPORT TERMINLARINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	386-389
<i>Arapjonova Zebo Otabek qizi</i> THE IMPACT OF ACCENT AND PRONUNCIATION ON COMMUNICATION IN GLOBAL ENGLISH.....	390-394
<i>Qarshiyeva Muxarram Shuxratovna</i> THE ADAPTATION PROCESS OF TERMS BORROWED INTO UZBEK FROM RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGES.....	395-399

12.00.00 - YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich</i> JAMOAVIY MEHNAT NIZOLARINI HAL ETISH: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA.....	400-407
<i>Zokirov Sherzod Ilxom o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI JORIY QILISH ORQALI MUROJAATLAR BILAN ISHLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	408-415
<i>Shermatov Nuriddin, Jamshidbek Ibrokhimov</i> SUN'IY INTELLEKT (AI) VA ADDITIV ISHLAB CHIQRISH (AM) INTEGRATSIYASI SHAROITIDA INSON HUQUQLARI HAMDA FUQAROLIK-HUQUQIY JAVOBGARLIKNING NAZARIY-HUQUQIY MUAMMOLARI.....	416-428

<i>G'ulommamatova Parvina Akbarali qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING KRIPTO-AKTIVLAR SOHASIDAGI JINOYATLARNI OLDINI OLISH VA TARTIBGA SOLISH BORASIDAGI XALQARO-HUQUQIY HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	429-435
<i>Djalilov Javoxir Abdumajitovich</i> ISBOT QILISHNING UMUMIY SHARTLARI MAZMUNI VA TASNIFLANISHI	436-443
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASHDA XALQARO TASHKILOTLARNING O'RNI.....	444-450
<i>Ismailov Bekjon Salixovich</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR MEHNAT HUQUQINI TA'MINLASHNING HUQUQIY KAFOLATLARI TAHLILI	451-456
<i>Mahmarahimov Ixtiyor Baxtiyorovich</i> DAVLAT XARIDLARI VA TENDER SAVDOLARIDA RAQOBATGA QARSHI XATTI-HARAKATLARNING HUQUQIY OQIBATLARI.....	457-463
<i>Almatov Sanjar Zokirovich</i> DINIY EKSTREMIZMGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	464-467
<i>Djuraev Farxod Eshboevich</i> JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHDA TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATI USULLARINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI.....	468-473
<i>Sadikova Dilafruz Radjabovna</i> O'ZBEKISTONDA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARIDAN FOYDALANISH SOHASIDA SUG'URTA MEKANIZMINI SHAKLLANTIRISH MASALALARI.....	474-481
<i>Сайфиддинов Аклиддин Анваржон огли</i> МЕСТНОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ МЕХАНИЗМЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ КЕНГАШЕЙ И ХОКИМИЯТОВ	482-488
<i>Olimov Abbosjon</i> SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYASI: TUSHUNCHASI, TURLARI VA TARIXIY RIVOJLANISHI.....	489-494

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna</i> TIBBIYOT OLIYGOHI TALABALARIDA HISSIY VA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY VA USLUBIY JIHATLARI	495-500
<i>Муталипова Мавлюда Жунайдуллаевна</i> НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ СУТЬ АКЦИОЛОГИЧЕСКОГО ПОДХОДА	501-506
<i>Джуманиязов Фарход Улугбекович</i> РАЗРАБОТКА СИСТЕМЫ МЕТОДОВ И ПРИЁМОВ ОБУЧЕНИЯ, НАПРАВЛЕННЫХ НА РАЗВИТИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ И КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ УЧАЩИХСЯ	507-510
<i>Kuvatova Nozima Baxtiyorovna</i> TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHINING MULOQOT KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH	511-515

<i>Xudayberdiyeva Nilufar Bozorovna</i> TABIIY FANLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	516-519
<i>Pirimbetov Bxit Allabaevich</i> BO'LAJAK O'QITUVCHIDA PEDAGOGIK ARTISTIZMNING TARKIBIY QISMLARI	520-526
<i>Djalolov Furqat Fattohovich</i> TA'LIM SIFATINI TA'MINLASHDA TO'LIQ O'ZLASHTIRISH TEKNOLOGIYASINING ROLI.....	527-531
<i>Uteniyazov Karimbay Kuanishbaevich, Eshmuratov Marat Tangatarovich</i> PEDAGOGICAL STRATEGIES AND THE INTEGRATION OF ICT IN TEACHING FOOD PHYSIOLOGY: INNOVATIVE APPROACHES IN HIGHER EDUCATION	532-538
<i>Habibullayeva Shoirra</i> O'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O'QITISHDA INTERAKTIV METODLARDAN FOYDALANISHNING TAMOIYILLARI	539-542
<i>Abatov Jalğasbay Orınbaevich</i> TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH USULLARI..	543-548
<i>Azzamov Yusuf Rajaboyevich</i> TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI RESURSLAR VA PLATFORMALAR: TAHLIL VA TASNIF.....	549-553
<i>Джумаева Зарина Бобохон кизи, Жаббарова Паризода Илхомжон кизи</i> МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНЫХ ПРИЛАГАТЕЛЬНЫХ	554-556

Received: 20 November 2025**Accepted:** 1 December 2025**Published:** 15 December 2025*Article / Original Paper***METHODS OF USING COLORS IN FINE ART COMPOSITIONS****Abatov Zhalgasbay Orynbaevich**

Karakalpak State University

Abstract. This article examines the influence of colors on human psychology, behavior, and health. The colors of the surrounding environment have a direct impact on a person's psyche. It also briefly discusses the possibilities of influencing a person's psychological state through color and the methods of using colors in the compositions of visual arts.

Keywords: color, composition, statics, dynamics, achromatic, chromatic.

**TASVIRIY SAN'AT KOMPOZITSIYALARIDA RANGLARDAN FOYDALANISH
USULLARI****Abatov Jalğasbay Orınbaevich**

Qoraqalpoq davlat universiteti

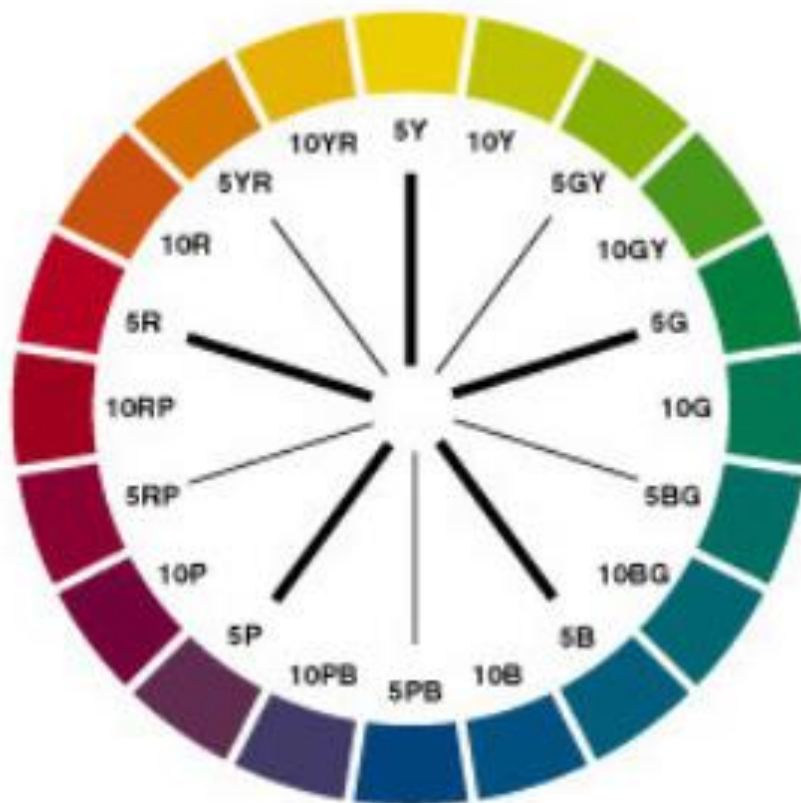
Annotatsiya. Ushbu maqolamizda ranglarning inson psixologiyasiga, xulq-atvoriga hamda sog'lig'iga ta'siri haqida yozilgan. Insonni o'rab turgan atrof-muhit ranglari uning psixologiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ranglar orqali inson psixologiyasini boshqarish imkoniyati hamda tasviriy san'at kompozitsiyalarida ranglardan foydalanish usullari haqida qisqacha tushuncha berilgan.

Kalit so'zlar: kolorit, kompozitsiya, statika, dinamika, axromatik, xromatik.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I12Y2025N95>

Ranglar inson hayotida muhim ahamiyatga ega. Biz rangsiz hayotni tasavvur qila olmaymiz. Ular barchamizning atrofimizni o'rab olgan, o'zimizni, uylarimizni, ko'chalarimizni, shaharlarimizni, dam olish joylarimizni, hammomlarimizni o'zlarining yoqimli musiqalari bilan bezashadi, ruhiy olamimizga go'zallik lazzatini bag'ishlaydilar. Ranglar musiqa darslarida tematik kompozitsiyalarda ham keng qo'llaniladi. Rangli kompozitsiya, ranglar dizaynda, inson ongining ranglar to'g'risidagi tasavvurining tarkibiy protsessi hisoblanadi.

Tibbiyot, bizni o'rab turgan markaziy muhit o'zining rang-barangligi bilan insonni hayratda qoldiradi. Odam o'ziga tushgan rangli markazda bo'lishni istaydi. Bir so'z bilan aytganda, inson ruhi o'zining ranglari, buyumlari va ranglarini juda qadrlaydi. Ranglarni qo'llab, rassom iliq yoki sovuq, faol yoki passiv, yaqin yoki uzoq, balandlik yoki pastlik, zax yoki quruq, og'ir yoki yengil, statik yoki dinamik (harakatdagi) hissiy ta'sir sharoitlarini yaratishi mumkin. [1;4-5-b.].

1-rasm Rang aylanasi namunasi

2-rasm Axromatik ranglar

Ranglarni ikki guruhga bo'lish mumkin. Birinchi guruhga ochdan to'qqacha bo'lgan; oq, qora va barcha neytral ranglar kirsa, ikkinchi guruhga esa tabiatdagi barcha spektr ranglar, yashil, qizil, qirmizi, to'q sariq, yashil, ko'k va qirmizi ranglarga kiradi. Birinchi guruh ranglari axromatik, ikkinchi guruh ranglari xromatik deyiladi. Toza ranglar rang spektrining asosi bo'lib, ranglarning boy palitrasini, ranglar gammasini xromatik ranglardan qizil, sariq, ko'k, axromatik ranglardan qora va oq ranglar tashkil qiladi. Shuningdek ranglar sovuq va issiq temperamentga bo'linadi. Masalan, qizil rang — issiq rang, ko'k rang — sovuq rang guruhiga kiradi. Rang o'zgarishi bilan issiqlik oshadi yoki kamayadi. Masalan, qizil rangga qaraganda to'q sariq rang salqin rang guruhiga kiradi, sariq rang ko'k rangga qaraganda yorqinroq rangga ega bo'ladi. Insonning ko'z oldida uzoq va yaqinlik his-tuyg'ularini ranglar yordamida berish mumkin. Misol uchun, qizil, sariq, sarg'ish rangdagi yuzlar bizga salqin rangga, yashil, ko'k, sariq ranglarga qaraganda yaqinroq ko'rinadi. [2;18-b.].

3-rasm (Samarqandda Afrosiyob saroylari, qadimgi o'rta asrlariga tegishli bo'lgan rangli devoriy tasvirlar)

Bu yerda, Samarqandda, Afrosiyob saroylarida, qadimgi o'rta asrlarga tegishli bo'lgan rangli haykallarni ko'rish mumkin. Boshqa yodgorliklar singari bu yodgorlik ham mahalliy ganch (gipsli naqshli naqsh) bilan bezatilgan. U devorlarga sariqroq ranglar orqali qandaydir iliqlik hosil qilgan. Devor yuzidagi ranglarning boy va muvozanatli bo'lishini ta'minlaydi. Ko'rinishdagi ranglar bir-biridan keskin ajralmagan. Ular birlikda butun bir gammani eslatadi. Uning go'zalligi, yoshi ulug'ligi va iliqligi saroy devorlarida ko'zga tashlanmaydigan darajada odamlarda xushomad qoldiradi. [1;6-b.].

Ranglar temperamenti (issiq, sovuq) inson sog'ligiga ham ta'sir qiladi. Masalan, issiq ranglar (qizil, qizil sariq, olov va quyosh ranglari) insonda ko'tarinki kayfiyatda qabul qilinadi. Sovuq ranglar (yashil, ko'k) insonda bo'shliq va xavotir hissi uyg'otadi. Rang o'zgarishi, ya'ni rangning boshqa ranglar bilan o'zaro bog'liqligi, rang kontrasti deb ataladi. Kontrastning ikki turi ko'zga tushadi: aniq kontrast va xromatik kontrast. Aniq kontrast qoidalari quyidagilar bilan tavsiflanadi: yorqin joyda (fonda) qorong'i rang yanada qorong'ilashadi, qorong'i joyda esa rang yanada yorqinlashadi. Yaqin xromatik ranglar ta'rifi bo'yicha, rang tonalligi yoki rang to'yinganligining o'zgarishi xromatik kontrast deb ataladi. Xromatik kontrast har qanday rangga ega bo'lgan xromatik ranglardan foydalanilganda turli ranglarga ega bo'ladi. Misol uchun, qizil joylarda kulrang yashil rangga aylanadi, yashil joylarda esa ko'k rangga aylanadi. Ranglarning fakturaviy darajasi, ranglarning aniqligi va farqlanishi, ranglarning kengligi, ularning yaqinligi va uzoqligi, shakl va joy, ranglarning bir-biridan ajralib turishi, ranglar qatorlari, ranglar to'plamlari va tonal farqlarga bog'liq.

Ranglarning insonga ta'siri murakkab va har xil sabablar bilan aniqlanadi. Inson ranglarni narsalar kabi qabul qiladi. Inson organizmiga ranglarning ta'sirini ikki guruhga bo'lish mumkin: qizil, sariq, sariq ranglar uzun to'lqinlar bilan tavsiflanadi, inson harakatlari jarayonini tezlashtiradi, (aktivlashtiradi). Bunday ranglar tezkor yoki faol ranglar deyiladi. Qisqa to'lqinlar bilan tavsiflanadigan havo rangi, binafsha ranglar inson harakatlari, yoqimli hidli jarayonni passivlashtiradi. Shuning uchun ular passiv ranglar deb nomlanadi. [2;20-b.].

Ranglarning inson organizmiga ta'sirini Leysich universitetida o'rganganligi Stefanetski Gonanganing izlanishlarida ham tasdiqlandi. Issiq temperamentli ranglar ta'sirida insonning tomir urushi ko'paygan va kuchaygan, yashil, havo ranglar ta'sirida insonning tomir urushi zaiflashib kamayib borgan.

Demokrit atomlar nazariyasidan foydalanib, turli ranglar tabiatini tushunishga harakat qildi. U to'rt yuz rangni qabul qildi va uning shogirdi Aristotel ranglar to'g'risidagi ta'limotiga katta e'tibor berdi. Ranglar to'g'risidagi qisqacha qo'llanma, ranglarni o'ylash nazariyasida

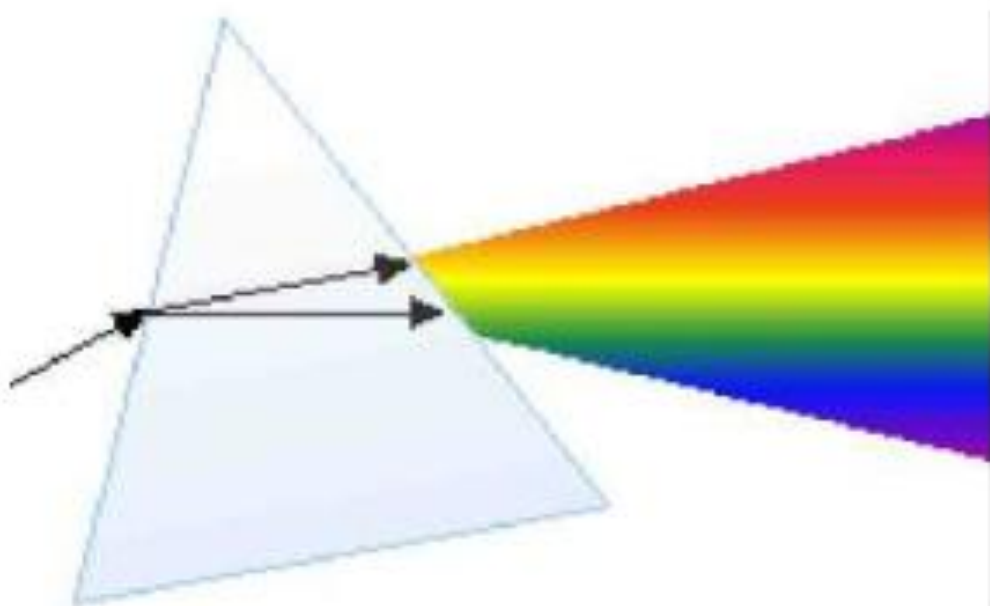
katta rol o'ynamagan bo'lsa-da, bir qator qiziqarli va muhim fikrlarni o'z ichiga oladi.³⁸⁴ — 322 — yillarda yashagan Aristotel ranglarni aralashtirish nazariyasini o'rgangan.

Uning konsepsiyasi jismoniy his-tuyg'ularga bog'liq bo'lgan inson tajribasidan kelib chiqadi. Dunyo — bu o'zaro to'qnashuv natijasida ranglar paydo bo'ladigan organik bir jismdir, ya'ni tungi qorong'ilik va yorug'lik o'rtasida. Bu holda, har qanday rang tizimi tabiiy ravishda oq rangdan boshlanadi, qora rang bilan to'ldiriladi va eng to'g'ri nisbatda to'g'ri chiziqli bo'ladi. Aristotelning chiziqli oq-qizilligi quyosh nurida ko'rinadi: tutun oq rangni sariq rangga, so'ngra to'q sariq rangga, keyin qizil rangga aylantiradi. Quyosh botganidan so'ng, qizil siyoh rangga aylanadi va keyin to'q ko'k, qorong'i osmon bilan tun keladi.

Aristotelning Platon (milodiy 427-348-yillar) tavsiya qilgan sistemasi o'ziga xos xususiyatga ega. Aflotun tariypi: Rang — bu har bir alohida jismdan oqib chiqadigan va ko'rish qobiliyatiga mutanosib bo'lgan alohida nurlardir. Uning tizimi ko'zga kirib keladigan yoruq nurlar g'oyasiga emas, balki ko'zdan chiquvchi va atrofdagi jismlar bilan o'zaro ta'sir o'tkazadigan "ko'rish" nurlariga asoslangan edi. Uning fikrini oladigan bo'lsak, oq rang ko'rish nurlarining davomi, qora rang esa unga teskarisi hisoblanadi.

O'z fikrlarini davom etib, Platon yana o'ziga xos rang g'oyasiga qaytdi — bu qizil rang. Masalan, agar biz olov yonida bo'lsak, ko'zlarimiz yoshga to'ladi. Suv va yong'in aralashmasi bo'lib, yorqin ranglar berishini ta'minlaydi. Atrofdagi jismlar nurni qabul qilib, uni ranglashtiradi. Qizil rangni Platon shunday tariflaydi, u olov nurlari kabi qonga o'xshaydi. Ushbu to'rt rangning boshqa kombinatsiyalari ham mavjud. Qizil ham oqning yoruqligi oltin sariq rangni hosil qiladi, masalan, binafsha rang ham qizil, oq ham qora ham boshqalarning aralashmasi. Garchi Platon o'z asarini ranglarning aniqlanishi deb nomlagan bo'lsa-da, u aslida ranglar tizimini yaratmagan. Saroylarning bezagi uchta asosiy rangga bo'yalgan: Oq, Qizil, Oltin (ko'k va ochiq ko'k ranglar Hindistonda dasturiy ranglarga qo'shilgan: Oq, Qizil, Qora, Sariq va havo rang).

Nyuton ko'rgan spektrda yettita asosiy rang — qizil, to'q sariq, sariq, yashil, ko'k, indigo va binafsha ranglar mavjud edi — ular orasida aniq chegaralar yo'q. Quyosh rangi prizma orqali qizildan binafsha ranggacha bo'lgan spektral nurlarga bo'linadi. Ko'rinmas infraqizil va ultrabinafsha hududlari inson ko'zi aniqlay oladigan spektrdan tashqarida.

4-rasm Quyosh nurlarining spektrga parchalanishi

Spektrning har bir rangi o'ziga xos to'lqin uzunligi bilan tavsiflanadi, ya'ni uni to'lqin uzunligi yoki tebranish chastotasi bilan aniq belgilash mumkin. Yorug'lik to'lqinlarining o'zlari rangga ega emas. Rang faqat bu to'lqinlar inson ko'zi va miyasi tomonidan idrok etilganda paydo bo'ladi va turli ranglar yorug'lik sezgirligidagi miqdoriy farqlardan kelib chiqadi. Nyutonning kashfiyoti shundan iboratki, har qanday obyektning rangi undan kuzatuvchining ko'ziga o'tadigan yorug'lik turiga bog'liq [3;8-b.].

Ranglar nafaqat inson mehnati protsessiga ta'sir qiladi, balki hayotdagi alohida kasalliklarni davolashda ham ulardan foydalanadi. Xalqimizda qadimdan sariq rang sariq kasalligiga bilan kasallangan bemorlarga sariq libos kiydirib, atrofini sariq narsalar bilan bezagan. Sariq rangning bunday shifobaxsh xususiyati Alisher Navoiy asarlarida ham o'z ifodasini topgan. Uning "Sabbai Sayyor" dostonida o'z sevgilisi Diloromni yo'qotgan Bahram, Shahni davolash maqsadi bilan yetti saroy qurdirgan va ularning har biri hurmatga sazovor bo'lishi oddiy holat emas. Birinchi saroy qora rangda, ikkinchisi oltin rangda, uchinchisi sabzi rangda, to'rtinchisi gul rangda, beshinchisi havo rangda, oltinchisi shaftoli rangda, yettinchisi oq rangda bezatilgan. Bahramning orzusi juma kuni oq rangli saroyda bajariladi. Ruhan zaif kasalliklarni davolashda hozirgi zamon meditsinasida ham rang ta'siridan foydalanish mumkin. Bunday xonalarning devorlari qizil, ko'k va yashil ranglarga bo'yalgan. Qizil xonalarda ruhiy og'riqlar, ko'k va yashil xonalarda esa asabiy holatlarga chalingan bemorlar joylashtirilgan, ularda ijobiy o'zgarishlar psixologlar tomonidan aniqlangan. Xalqimiz ongida ranglar qadim zamonlardan qadr-qimmat ramzi bo'lib kelgan. Ko'k rang ochiq osmonni anglatadi, chunki ko'k rangdagi gumbazlar osmonga qarab o'rnatilgan.

O'rta Osiyoda qizil rang g'olib ramzi bo'lgan. Ranglar san'at asarlarida, me'morchilikda, naqsh san'atida, portret san'atida va haykaltaroshlik san'atida, qahramonlar kiyimining rangi nimani anglatishiga e'tibor qaratilgan. Ko'p hollarda rangning ramziy ahamiyati uning fiziologik va psixologik ta'siri bilan o'zaro bog'liq bo'ladi. Shunday qilib, ranglarni san'at bilan ishlatishni bilish lozim. Bundan tashqari, tasvirlash san'atida ranglar muhim ahamiyatga ega.

Kompozitsiyani boyitish faqatgina shakllar, bo'linmalar, mazmunning to'liqligi va uyg'unligi bilan emas, balki rangni qo'llash bilan ham amalga oshiriladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Nazilov D.A. h.t.b Kompozitsiya asoslari - T.: «Yangi asr avlodi» 2009 172 b
2. Голубева О. Л. Основы композиции: Учеб. пособие. - 2-е изд. - М.: Изд. дом «Искусство», 2004. - 120 с: илл. ISBN 5-85200-417-0
3. Бородина М. Р. «Цветоведение» учебное пособие Ташкент-2012 135стр.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).